

Karolińska przewleczka do ostróg ze Stargardu

Andrzej Janowski

Szczecin

a.janowski@iaepan.szczecin.pl

Abstrakt

Tekst prezentuje znalezisko przewlecзки wykonanej ze stopu miedzi znalezionej na terenie Stargardu. Zabytek jest kompletny. Wyniki analizy typologicznej pozwalają datować go na IX w.-1. połowę X w.

Abstract

The text presents a loop made of copper alloy excavated in the area of Stargard. The artefact is complete. The results of typological analysis allow to date this find to the period between the 9th and the first half of the 10th centuries.

Słowa kluczowe

Stargard, wczesne średniowiecze, przewleczka

Keywords

Stargard, Middle Ages, belt loop

W 2015 r. do zbiorów MAH w Stargardzie (nr inw. MS/A/319/1) przekazany został niewielki przedmiot ze stopu miedzi. Znalezione go przypadkowo na polach w granicach miasta w jego północno-wschodniej części, na wschód od szosy Maszewskiej (stan. 63 – AZP 32-10/39). Na podstawie kształtu przedmiot zinterpretować można jako tzw. przewleczkę (ryc. 1). W literaturze podobne mu zabytki charakteryzuje się najczęściej jako element garnituru ostróg (ten składał się ze sprzączki, przewlecзки i zakończenia rzemienia) lub rzadziej jako część rzemieni pętających spodnie czy owijacze na łydce bądź części pasa (por. Kotowicz 2005, tu starsza literatura)¹. Przewleczka montowana była w skuwce sprzączki i zabezpieczała rzemień przed zsunieniem się z kolca. Owalna, dyskoidalna w przekroju tarczka o wymiarach 19,8×9,9 mm i grubości 2,85 mm, zaopatrzona jest w prostokątną ramkę

¹ Wątpliwe jest, jak chcą tego niektórzy badacze, by przewlecзки stanowiły element garniturów mieczowych – por. Robak 2013, 79-80.

o przekroju 2,6×3,6 mm. Całkowita wysokość zabytku wynosi 20,8 mm, a szerokość 15,4 mm. Waga 4,23 g. W rzucie bocznym przedmiot ma kształt litery T.

W literaturze przedmiotu istnieje kilka klasyfikacji przewleczek. Omawiana ma wyjątkowo nieskomplikowany kształt. W typologii Dariny Bialekovej² reprezentuje typ IIA. W nieco nowszej klasyfikacji Krzysztofa Wachowskiego³ przynależy ona do typu II.1a – czyli przewleczek o kształcie owalnym i o powierzchni niedzielonej. Najnowszą i najbardziej rozbudowaną typologię zaproponował ostatnio Zbigniew Robak⁴. W ujęciu tego badacza stargardzki okaz mieści się w klasie C (przewleczeni z tarczką), a dalej w typie 1 odmiana a (z tarczką owalną płaską lub wypukłą)⁵. Rodzaj ten był niezwykle rozpowszechniony na terenie Europy Zachodniej i Słowiańszczyzny Zachodniej. Prosty kształt, bez cech charakterystycznych i bez innych elementów garnituru lub samej ostrogi utrudnia wskazania precyzyjne momentu powstania. Okres użytkowania takich przewleczek przypadł na IX-1. połowę X w.⁶ Według Z. Robaka doprecyzowanie chronologii możliwe jest w oparciu o wymiary przedmiotu. Obserwacje prowadzone dla całego zbioru takich zabytków wykazały, że w 1. połowie IX w. dominowały przewleczeni z dużymi tarczkami, często o „dachowatym” przekroju. Natomiast na 2. połowę IX w., w związku ze zmianą rodzaju zaczepów ostróg, przypadł okres miniaturyzacji okuć rzemieni⁷. Zatem nie będzie chyba błędem datowanie stargardzkiego okazu na 2. połowę IX w., ewentualnie początek X w. Zdecydowana większość z około 20 przewleczek odkrytych na ziemiach polskich⁸ pochodzi z ich południowej części, która w 2. połowie IX w. znalazła się bliskim sąsiedztwie Wielkich Moraw. Państwo to za czasów Świętopełka wykazywało znaczną aktywność militarną, pośredniczyło także w transmisji impulsów kulturowych, w tym importów. Pomorze było jednak zbyt odległe od centrów wielkomorawskich i wątpliwe, aby to stamtąd przewleczeni trafiła na teren dzisiejszego Stargardu. Rozważyć należy raczej, iż jest to karoliński oryginał z Europy zachodniej, który dostał się tu z obszaru Niemiec lub za pośrednictwem Skandynawów⁹. Okaz ze Stargardu zasługuje na tym większą uwagę, stanowi bowiem, obok kilku mieczy, być może ostróg i domniemanej przewleczeni z Radacza¹⁰, jeden z nielicznych przykładów przenikania na Pomorze elementów kultury karolińskiej.

² Bialeková 1977, 140-141.

³ Wachowski 1992, 62, ryc. 36, 38.

⁴ Robak 2013.

⁵ Robak 2013, 81.

⁶ Robak 2013, 81.

⁷ Robak 2013, 204-205.

⁸ Por. Kotowicz 2005; Robak 2014, 70-71.

⁹ Serdecznie dziękuję dr. Zbigniewowi Robakowi z Instytutu Archeologii Słowackiej Akademii Nauk w Nitrze za możliwość skonsultowania z nim kwestii proveniencji stargardzkiej przewleczeni.

¹⁰ Por. Kotowicz 2005, 118.

Bibliografia

- Bialeková D. 1977. Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). *Slovenska Archeologia* 25 (1), 103-158.
- Kotowicz P.N. 2005. Żelazna przewlecza z grodziska wczesnośredniowiecznego „Horodna” w Trepczy, stan. 1, pow. Sanok. *Rocznik Przemyski* 41 (2), 113-124.
- Robak Z. 2013. *Studia nad okuciami rzemieni w typie karolińskim. VIII-X wiek. Część 1.* Nitra.
- Robak Z. 2014. *Studia nad okuciami rzemieni w typie karolińskim. VIII-X wiek. Część 2.* Nitra.
- Wachowski K. 1992. *Kultura karolińska a Słowiańszczyzna zachodnia.* Wrocław.

Ryc. 1. Przewlecza ze Stargardu. Fot. M. Szeremeta, MAH w Stargardzie